

Karima Bennoune (Intervju)

Peace is Loud

May 20, 2015

Ženski sud: feministički pristup pravdi

"Na Ženskom sudu žene su hrabro svedočile o svojim iskustvima gubitka članova porodice u masakrima, masovnom silovanju i kidnapovanju, i etničkom progonu. One su zahtevale da se takvi događaji nikad više ne ponove. Ovaj originalno osmišljen feministički sud u kojem su žene žrtve u središtu fokusa me je, kao međunarodnu advokaticu, snažno inspirisao i naveo na dublje razmišljanje."

Karima Bennoune (Intervju)

Peace is Loud

May 20, 2015

Intervju za časopis Peace is Loud sa Karimom Benoun (Karima Bennoune), profesorkom prava na Univerzitetu Kalifornije u Dejvisu, autorkom knjige "Vaša fetva ne važi ovde: neispričane priče iz borbe protiv islamskog fundamentalizma" (Your Fatwa Does Not Apply Here: Untold Stories from the Fight Against Muslim Fundamentalism), i govornica za Peace is Loud.

Od 1991. do 2001. godine dogodila se serija sukoba na teritoriji bivše Jugoslavije, uključujući i rat u Bosni. U tom periodu je etničko, seksualno i ekonomsko nasilje nad ženama bilo široko rasprostranjeno a silovanje je bilo korišćeno kao sredstvo "etničkog čišćenja". Ni međunarodna ni domaća suđenja se nisu bavila ovim višestrukim oblicima nasilja nad ženama niti je fokus bio stavljen na interese žrtava. Bilo je očigledno da je bio potreban sud koji bi osmislile žene, namenjen ženama, kako bi se razvio feministički pristup pravdi u ovom kontekstu.

Prepoznavši ovu potrebu, veliki broj ženskih organizacija, među kojima su Pokret Majki enklava Srebrenice i Žepe i Fondacija CURE iz Bosne i Hercegovine, Centar za ženske studije i Centar za žene žrtve rata – ROSA iz Hrvatske; Mreža žena sa Kosova; Nacionalni savet za rodnu ravnopravnost Makedonije; Anima iz Crne Gore; Ženski lobi Slovenije; i Ženske studije i Žene u crnom iz Srbije, su prethodnih pet godina radile na organizovanju Ženskog suda.

Sud je bio revolucionaran događaj. Tokom saslušanja, koja su se održala od 7. do 10. maja 2015. godine u Sarajevu u Bosni, žene su javno svedočile o svojim iskustvima etničkog i seksualnog nasilja, o militarizmu i ekonomskoj šteti u ratovima koji su zahvatili region tokom 90-ih.

***Peace is Loud*: Na koji način vidite ženske sudove širom sveta kao način zadovoljavanja pravde, naročito o temama poput nasilja protiv žena? Kako vidite njihov uticaj na međunarodno i nacionalno pravosuđe?**

Karima Bennoune: Ono što je bilo ključno za Ženski sud u Sarajevu je način na koji je bio osmišljen za žene koje su same bile žrtve, i uz njihovu punu participaciju. Žene su osmislile sud. Žene su svedočile. Žene su bile i stručnjakinje i sudije. Proces je primenio žensku pedagogiju, opsežne konsultacije sa organizatorima koje su trajale nekoliko godina, i obezbedio je podršku za žrtve pre, tokom i nakon trajanja suda. Ženski sud je bio prvi te vrste u Evropi. Ovaj simbolični tribunal su zajedno organizovale ženske grupe iz svih delova bivše Jugoslavije. Kako je napisala Marieme Heli-Lukas (*Marieme Helie-Lucas*), alžirska sociološkinja i osnivačica Sekularizam je žensko pitanje (*Secularism Is a Women's Issue – SIAWI*), koja je prisustvovala saslušanjima "Ovo, samo po sebi, je veliko postignuće, u vreme kada u Evropi vlada kuga uspona nacionalizma, ekstremnih desnih snaga koje dele ljude po etničkim i verskim linijama..."

Žene su na Ženskom sudu hrabro svedočile o svojim iskustvima gubitka članova porodice u masakrima, masovnom silovanju i kidnapovanju, i etničkom progonu. One su zahtevale da se takvi događaji nikad više ne ponove. Ovaj originalni osmišljen feministički sud u kojem su žene žrtve u središtu fokusa me je, kao međunarodnu advokaticu, snažno inspirisao i naveo na dublje razmišljanje. Ovde je korišćen model Suda, s tim što je ovaj Ženski sud u potpunosti osmišljen iz feminističke perspektive, što me je navelo na preispitivanje dometa pravde.

"Htjela bih da ispričam ovu priču. Htjela bih da se čuje do Australije," rekla je jedna žena iz Foče u Bosni. Ogroman doprinos Ženskog suda je bio u davanju prostora ženama da govore lokalno a da ih drugi čuju globalno i da napišu mnoštvo feminističkih istorija o uticaju ratova na ljude u bivšoj Jugoslaviji. Sve ovo može da podstakne borbu protiv nekažnjivosti – može da pokrene zvaničnije, pravne reakcije, i da promeni način na koji doživljavamo pravdu time što nas podseća da uvek stavimo žrtve u središte. Kao što je rekla jedna žena iz Srebrenice, mestu zloglasnog genocida iz 1995 godine: "Ostala sam živa da bih ispričala tu priču. Ako me ne govorimo, kako će oni odgovarati za zločine?"

Šta za vas znači feministički pristup pravdi, u kontekstu rata u Bosni i trenutnih sukoba širom sveta?

Feministička pravda je usmerena na žrtve. Dakle, jedna od uočljivijih stvari u vezi sa sudom je bilo to što kad su žene govorile o svojim iskustvima seksualnog nasilja, one su to činile na način na koji je njima bilo najudobnije. One nisu nužno pričale eksplicitne detalje, ali jesu objasnile uticaj tog nasilja na njih. Na primer, jedna Bosanka je pričala o tome kako su je Srbi silovali pred njenim svekrom i svekrvom, pre nego što su ih ubili, i kako se pitala da li će joj oni ikad oprostiti zbog toga. Na Ženskom sudu je mogla da ispriča ovu priču tačno onako kako je htela.

Feministička pravda je holistička. Kako je rekla jedna žena žrtva iz Crne Gore, "Mi želimo da ovaj sud pokaže neprekidnu nit nasilja nad ženama, kako u ratu tako i u miru."

Feministička pravda je takođe univerzalna. Bosanske muslimanke su pričale o svojim iskustvima gubitka članova porodice u genocidu koji su sprovodili ekstremni srpski nacionalisti. Jedna žena, koja je izgubila sve svoje sinove i muža, je rekla "Ostala sam sama ali nastavljam da se borim. Nadam se da će jednog dana pravda pobediti." Srпкиnje iz Hrvatske su takođe prepričavale svoja iskustva kidnapovanja, silovanja i drugih zločina i diskriminacija od strane hrvatskih snaga. Govorile su i žene sa Kosova, iz Crne Gore i Slovenije..

Nadasve, feministička pravda je saosećajna. Kako je rekla žena iz Hrvatske, "Sve smo iste. Bol je isti. Nije bitno da li smo Hrvatice, Srпкиnje ili Bosanke. Ja saosećam sa svakom od vas." Najveći izazov je napraviti feminističku pravdu efektivnom. Organizatorke Ženskog suda imaju osmišljen prateći proces kako bi promovisali preporuke i savete sa Suda, počevši od septembarskog sastanka u Crnoj Gori.

Koji su neki od načina na koje ljudi mogu da osiguraju da se priče žena u sukobima ne izgube, čak i kad mediji i udžbenici ne mogu da ih zabeleže?

Najočigledniji način je da same ispričamo te priče kad ih drugi ne pričaju. To je bio doprinos Ženskog suda. "Trebalo bi da žrtve pričaju slobodno. Treba pisati knjige protiv zaborava", rekla je jedna svedokinja iz Bosne. Zato sam napisala *Vaša fetva ne važi ovde*, koja takođe sadrži svedočenja o ženskoj patnji izazvanoj ekstremistima, i ženskom otporu. Pričanje neispričanih priča je moralna odgovornost.

Jedna od preporuka sudija Ženskog suda je upravo bila da se informacije sakupljene tokom pet godina pripreme i saslušanja u maju 2015. proslede putem medija, obrazovanja, biblioteka i na memorijalima širom sveta. Svaka od nas mora da pruži doprinos ovome na svoj način.

Kako vidite ulogu društvenih medija u zadobijanju podrške za one koje su preživele nasilje, i pozivanje zločinaca na odgovornost?

Mogu da predložim jednu jednostavnu stvar: svako ko čita ove reči i koga one pogađaju može putem *Twitter*-a da podeli odlomak iz nekog od svedočenja ili neke od priča iz moje knjige.

Kako mogu pravda, pomirenje i rekonstrukcija da se jave u zemljama čije vode nisu odgovarale za zločine kršenja ljudskih prava?

Bilo je bar nekih procesa krivične odgovornosti, iako nepotpunih, u vezi sa ratovima u bivšoj Jugoslaviji, od strane Međunrodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i domaćih sudova. Ovo je u suprotnosti sa situacijama u nekim od zemalja navedenih u mojoj knjizi, poput Alžira, u kojima "mračnu deceniju" 90-ih koja se okvirno odvijala u isto vreme kad i ti ratovi i tokom koje je takođe bilo čak 200 000 žrtava, pratila skoro potpuna nekažnjivost. Ipak, Ženski sud u Sarajevu je bio snažan napor da se pokrenu mnoga ključna a nerešena pitanja o bivšoj Jugoslaviji, kako se ti zločini ne bi ponovili, kao što su brojne žene žrtve kazale.

Prema jednoj ženi iz Crne Gore: "Oni koji su odgovorni za sve kroz šta sam prošla, i kroz šta još uvijek prolazim, su i danas u pozicijama moći. Kao što su nekada organizovali zločine, danas organizuju njihovo poricanje." Nadam se da će ova feministička kampanja za pokretanje odgovornosti za počinjena zlodela u bivšoj Jugoslaviji inspirisati aktivistkinje i na drugim mestima, u zemljama poput Alžira, da preduzmu slične inicijative i stvore globalnu kaskadu zahteva za feminističkom pravdom u mestima u kojima je nije bilo uopšte.

Na koji način, prema vašem mišljenju, lekcije o naporima izgradnje mira u Bosni mogu da se primene na Siriju danas?

Jedna od ključnih lekcija iz Ženskog suda je ta da, da bi se razumeo konflikt, međunarodna zajednica mora da čuje glasove žena na čije živote taj konflikt utiče. Mi ne vidimo žene iz Sirije na našim televizijskim ekranima. Ne čitamo šta one pišu o ratu i kako bi ga trebalo zaustaviti. Ovo mora da se promeni. Međunarodna zajednica mora da odbije da prihvati neprihvatljivo. Jedna žena iz Bosne je pričala na Sudu o tome kako je 700 ljudi namerno ubijeno u istom danu u njenom selu 1992. godine, na početku rata. Da je međunarodna zajednica reagovala na pravi način, stravično nasilje u Bosni je moglo biti zaustavljeno ranije. U slučaju Sirije, iste greške se ponovo prave. Ako hemijsko oružje koje koristi država, i

seksualno ropstvo koje primenjuju oružane fundamentalističke grupe nije dovoljno da podstakne efektivnu globalnu akciju, koliko Srebrenica će Sirija iskusiti pre nego što dočeka taj trenutak? Hrabre svedokinje Ženskog suda u Sarajevu nas uče da je došlo vreme da se suprotstavimo zločinima, i da dignemo glas u ime pravde.

Prevod: Luna Đorđević